

TARKKAILUTEHTÄVÄT

TEATTERIN JA ELOKUVAN KEINOT KÄYTÖSSÄ

Tumman veden päällä –näytelmässä on haettu uutta tapaa tuoda esiin käsikirjoituksen pohjana olleessa romaanissa hienosti näkyvä lapsen näkökulma. Siihen on pyritty live-kameran uudella tavalla teatterikäytöllä ja sen yhdistämisellä perinteiseen teatterinäyttelemiseen.

Ohjaaja Janne Reinikainen päätyi siihen, että 6 – 7-vuotiasta Peteä ja hänen pikkusiskoaan Suvia esittävät lapsinäyttelijät, mutta heillä on aika vähän repliikkejä. Puheosuudet hoitavat pääosin kokeneet aikuisnäyttelijät Ona Kamu (Pete) ja Anna Paavilainen (Suvi). He ovat nähtävillä lavan reunoilla, ja he myös pitkälti vastaavat näytelmän musiikista ja soittavat useita eri instrumentteja. Isän roolissa nähdään Seppo Pääkkönen, äitinä Elina Knihtilä, isoäitinä Terhi Panula ja isoisänä Antti Litja.

Ohjaaja perustelee aikuisnäyttelijöiden käyttöä lapsirooleissa sillä, että varsinkin pojan rooli on hyvin vaativa, koska tunneskaala on suuri. Keskustelut käydään murteella, mutta kerrontaosuudet ovat yleiskieltä, mikä niin ikään tuo omat haasteensa.

Lapsinäyttelijöille esityksen aihe on haastava ja ehkä pelottavakin. Harjoitusvaiheessa esimerkiksi väkivaltatilanteet pyrittiin käymään läpi koreografioina: mistä siirrytään ja mihin. Äitiä näyttelevä Elina Knihtilä painotti Lavaklubin tekijätapaamisessa 23.4.2012 sitä, että oli tärkeää kertoa lapsille, että isotkin tunteet ovat esityksessä näyteltyjä. Kehenkään ei oikeasti satu, ja myös itku on näyteltyä, ei todellista. Esitystahti on tiivis, joten lapsinäyttelijöitä on kaksi paria: Mosse Männistö/Daniel Fiander ja Maija Kuparinen/Daniela Helanne.

Live-kameraa käytetään tuottamaan niin sanottua subjektiivista kamerakuvausta: kamera toimii ikään kuin Peten silminä, ja tapahtumat näytetään Peten näkökulmasta. Peteä itseä ei näissä kohtauksissa juuri

nähdä. Aikuisnäyttelijät näyttelevät kamerakuvan päälle lasten – erityisesti Peten – tunteet ja tuntemukset.

Nykyteatterissa projisointeja käytetään paljon, myös live-kameraa. Kameratyöskentely on *Tumman veden päällä* –näytelmässä kuitenkin ammattimaisempaa kuin yleensä: kuvaajina ovat alan ammattilaiset, eivät esimerkiksi näyttelijät itse. Lisäksi esimerkiksi valaistus on suunniteltu tarkasti myös kameran käyttöä ajatellen.

Lavalle on rakennettu pienoismalli tapahtumapaikasta, ja sitä kuvataan, kun halutaan antaa yleiskuvaa kaupungista tai esimerkiksi Peten koulusta tai uuden kodin pihalta. Myös Peten sukellus tummaan veteen näytetään lavalla olevan akvaarion avulla.

Kodista nähdään lavalla suoraan sen verran kuin kodin sisälle voi ulkopuolelta nähdä. Sisäkuvat on toteutettu kameran avulla, ja tilat on valaistu elokuvamaisesti, jotta päästäisiin kiinni pojan impressioihin. Knihtilä kertoo, että esimerkiksi takkahuonekohtauksen harjoituksissa kaaos oli hyvin lähellä, kun erittäin pieneen tilaan oli ahtautuneena 16 ihmistä: näyttelijät, valaisijat, äänimiehet, kuvaajat ja avustajat. Näyttelijät näyttelevät paitsi kontaktissa toistensa kanssa myös suoraan kameralle.

Knihtilä kertoi, että valmistautuu ennen esitystä rooliinsa eri tavoin kuin teatterirooleihin yleensä. Ei tarvitse sellaista lämmittelyä, että ilmaisu ulottuisi viimeisellekin penkkiriville; pikemminkin pitää pidätellä, ettei tee liian isosti, sillä esityksessä on paljon tiukkoja lähikuvia.

Kaikki kohtaukset kuvataan putkeen, ja mahdollisuutta uusintaottoihin ei elokuvien tapaan ole. Lisäksi näyttelijät tiedostavat yleisön läsnäolon, mikä vaikuttaa siihen, että eri iltoina esitykset eroavat jonkin verran toisistaan. Knihtilä kuitenkin korostaa, että sekä elokuva- että teatterinäytteleminen ovat samaa perustyötä, joten erot niiden välillä eivät ole valtavia.

Reinikainen kertoi, että kamerat olivat mukana heti harjoitusvaiheessa, jotta niiden käytöstä tuli luontevaa. Myös ennakkosuunnittelu oli hyvin huolellista. Käsikirjoituksen ensimmäinen versio oli valmis vuosi ennen harjoitusten alkua. Harjoitukset aloitettiin tammikuussa 2012.

Tehtävät:

1. Tarkkaile esityksen toteutustapaa. Keskity johonkin näistä:
 - lapsinäyttelijöiden työ
 - Ona Kamun roolityö Peten äänenä ja muun äänimaailman luojana
 - Anna Paavilaisen roolityö Suvin äänenä ja muun äänimaailman luojana
 - kameratyöskentely
 - lavastusratkaisut

Poimi mielestäsi onnistuneita kohtia ja perustele, miksi pidit juuri niistä. Mieti myös, mitä mahdollisesti olisit toivonut tehtävän toisin.

2. Kriitikko Lauri Meri arvostelee näytelmän toteutusta Helsingin Sanomissa 20.4.2012. näin:

”Kansallisteatterin esityksen merkittävin piirre on sen vilpitön pyrkimys tuoda esille lapsen näkökulma. Ensi-iltaan astellessani olin huolissani siitä, tukahduttaako massiivinen tekninen koneisto hauraan tarinan alleen. Sähköt eivät katkeilleet, kameramiehet eivät kaataneet kulisseja, eikä kukaan näyttänyt kompastuvan piuhoihin. Pienen pojan maailma kuitenkin tuntui välillä häviävän kokonaan. Esityksen kaksi kameraa kuvaavat tapahtumia pääosin Peten näkeminä. Poikaa ei siis suuremmin nähdä lavalla. Katsojan osana on livekuvaa seuratessaan olla Pete ja Peten silmät. Kuvakerronnassa on yksi ongelma. Subjekttiivinen kamera ei lähtökohdastaan huolimatta anna Petelle kovin vahvaa persoonallisuutta. Kuvissa nähdään pääasiassa Peten lähellä olevia ihmisiä tai valoilmiöitä.

Pojan katseen uskoisi harhailevan vapaammin ja valikoivammin.”

Esityksen nähnyt psykologi ja psykoanalyttikko Tuomas Valsta puolestaan koki, että subjektiivinen näkökulma on voimakas ja valitut keinot ovat vaikuttavia ja pakottavat ikävälläkin tavalla eläytymään. Lue myös Suna Vuoren teksti *Tekniikka pysäyttää hetken ja salpaa hengen* Helsingin Sanomista 21.4.2012. (Meren ja Vuoren tekstit ovat kokonaisuudessaan luettavissa kirjoitustehtävien yhteydessä.) Mitä mieltä Sinä olet? Toimiiko teatterin ja elokuvan yhdistelmä niin, että lapsen näkökulma saadaan esiin?